

AFSTUDEERVERSLAG VAN ROWENDA UDO

Ontwikkelen van een handboek voor hondencoaches gericht op het welzijn van honden

26-01-2023

NAAM STUDENT: ROWENDA UDO

OPDRACHTGEVER: ERNST-JAN EN JOYCE VAN WIJK

VERSIE: 2

ORGANISATIE: HOGESCHOOL INHOLLAND, DELFT

BEDRIJF: *COACHEN MET HONDEN*

Eindverslag versie 2

Auteurs:

Rowenda Udo
611975

Docenten

Productbeoordelaar: Steven Kapteijn
Procesbegeleider: Timo Koomen

Delft, 26-01-2023
Versie 2

Opdrachtgever:

Ernst-Jan en Joyce van Wijk, eigenaar van *Coachen met honden*

Begeleidende docenten en onderwijsinstelling:

Productbeoordelaar: Steven Kapteijn
Procesbegeleider: Timo Koomen
Hogeschool Inholland
Rotterdamseweg 141
2628 AL Delft

Voorwoord

Voor u ligt het eindverslag van de afstudeeropdracht over het schrijven van een welzijnshandboek voor (startende) hondencoaches. Dit onderzoek is geschreven in opdracht van Ernst-Jan en Joyce van Wijk, beide directeur/eigenaar van het coachbedrijf Coachen met Honden en van Coachpraktijk Bo Vertelt. De aanleiding van dit afstudeeronderzoek is de wens van het bedrijf *Coachen met Honden* voor een welzijnshandboek dat het bedrijf kan meegeven aan (toekomstige) coaches. Het welzijnshandboek moet handvatten bieden voor coaches om het welzijn van hun honden te borgen.

Tijdens mijn gehele afstudeeropdracht hebben Joyce en Ernst-Jan van Wijk als opdrachtgevers en afstudeerbegeleiders mij begeleiding geven. Ik wil Joyce en Ernst-Jan hartelijk danken voor de leuke en leerzame tijd tijdens mijn afstudeeronderzoek bij Coachen met Honden en voor alle hulp en begeleiding tijdens mijn afstudeeronderzoek. Ook wil ik de volgende personen bedanken die mee hebben geholpen aan mijn afstudeeronderzoek door mee te werken door middel van interviews: Malouke Munten, Therese Evers, Marlène Vonk, Marie José Enders, Margot Swart, Marleen van Baal, Gigi Splinter en Sanny van Essen. Gedurende mijn afstudeeropdracht heb ik de Kindercoachcursus bij mogen wonen, die gemiddeld één maal in de drie weken plaatsvond. Ik wil al deze cursisten bedanken voor hun vertrouwen en de mogelijkheid onderdeel te zijn van hun cursusgroep. Ook wil ik waardering uitspreken voor hun eerlijkheid en kwetsbaarheid gedurende de cursussen waardoor ik veel van hen mocht leren en ik de door mij opgedane kennis vanuit het afstudeeronderzoek met hen mocht delen.

Tot slot wil ik de begeleiding vanuit de Hogeschool bedanken. Mijn procesbegeleider Timo Koomen voor zijn geduld, vertrouwen, feedback en advies en mijn productbeoordelaar Steven Kapteijn voor zijn kritische blik en waardevolle tips. Ik heb enorm veel geleerd van alle begeleiding die ik heb mogen ontvangen van alle mensen om mij. Heel erg bedankt iedereen, voor het mede-mogelijk maken van deze afstudeeropdracht.

Ik wens u veel leesplezier toe.
Hellevoetsluis, 26 januari 2023
Rowenda Udo

Samenvatting

De aanleiding van dit afstudeeronderzoek is de wens van het bedrijf *Coachen met Honden* voor een welzijnshandboek dat het bedrijf kan meegeven aan de (aankomend) hondencoaches. Voor *Coachen met Honden* is een welzijnshandboek belangrijk, omdat dit de coaches meer bewust maakt van het belang van hondenwelzijn en houvast biedt door een concreet document met informatie, marges en best practices te hebben waarop terug gevallen kan worden tijdens coaching sessies en bij zelfreflectie. Het doel is (aankomend) hondencoaches informeren over het waarborgen van het welzijn van honden tijdens het coachen van mensen door het opstellen van een welzijnshandboek.

Tijdens het uitvoeren van de literatuurstudie is gekeken naar het welzijn van honden, hoe het welzijn gewaarborgd kan worden rondom het inzetten van een hond tijdens coach sessies en welke verschillende interventies mogelijk zijn. Tot slot is in de literatuurstudie theorie verzameld over hoe al deze informatie overgebracht kan worden in een handboek. Na de uitvoering van de literatuurstudie zijn de interview vragen opgesteld om semigestructureerde interviews af te nemen bij hondengedragsexperts en hondencoaches. Deze tweedeling van interviews is gemaakt om zowel informatie te verzamelen over de huidige situatie tijdens coach sessies als over wat welzijn is en hoe het geborgd kan worden. Parallel aan de interviewafname, heeft observatie plaatsgevonden tijdens een viertal cursusmomenten van de cursus Kindercoaching. Deze observatiemomenten hebben context gegeven aan de antwoorden die de hondencoaches en gedragsexperts gaven en is zo ten goede gekomen aan de analyse. Na de interviews zijn de transcripten geschreven. De analyse is verwerkt door codes en labels te geven aan de transcripten. De informatie is vergeleken met de literatuur en de verschillen zijn gemarkeerd. Deze informatie is verwerkt in een tabel.

Alle resultaten zijn uitgewerkt en de daaruit geselecteerde relevante antwoorden, die voldoen aan de vier criteriapunten voor het eindproduct, zijn opgenomen in het handboek.

De vier criteriapunten zijn:

1. Er dient een gelijkenis/overeenkomst in de antwoorden tussen de gedragsexperts en coaches te zijn op het gebied van honden.
2. De informatie mag de theorie uit de literatuur over welzijn van dieren niet tegenspreken.
3. De informatie dient aan te sluiten bij een open handboek, dus, de informatie moet een visie en een richting geven in plaats van een instructie of een richtlijn.
4. De informatie dient de nadruk te leggen op de 'waarom vraag' omdat dit het beste aansluit bij de informatiebehoefte van de doelgroep (hoogopgeleide professionals).

Het aantal uren dat een hond ingezet kan worden verschilt op basis van factoren zoals de hevigheid van de problematiek, de hulpvraag, de emotionele lading van de cliënt, de leeftijd van de hond, de doelgroep, het aantal aanwezige personen en mogelijk eerdere sessies waardoor de hond al vermoeider is. Het uithoudingsvermogen van de hond verschilt per hond en dient goed gemonitord te worden op basis van stress- en ontspanningssignalen. De marge waarin de honden ingezet kunnen worden ligt tussen de 20 en 60 minuten, met een uitloop van maximaal anderhalf uur per sessie en een frequentie van één tot twee keer per dag. Tussen de coachsessies dienen rust- en slaapmomenten te zitten. De regel die gehanteerd wordt is één op drie: één uur werken en drie uren slapen/rusten. Indien de hond nog niet klaar is voor de volgende sessie na drie uren slaap, dan dient de slaap/rusttijd langer te zijn. Hoeveel langer is afhankelijk van de hond.

Tijdens of na de coachsessie dient de hond te ontladen van opgedane emoties, dit kan op

veel verschillende manieren zoals wandelen, hond afstrijken, bijten op een bot en spelen met soortgenoten. De duur van de ontlading verschilt per hond en duurt gemiddeld tussen 15 en 30 minuten.

In principe kunnen alle hondenrassen ingezet worden voor coaching, maar het ene ras is wel geschikter dan het andere. Het is vooral belangrijk dat de hond goed gesocialiseerd is. Niet geschikt zijn de geregistreerde waak- en vechthonden. Deze rassen staan zelfs op een rode lijst. Minder geschikt zijn hondenrassen waarvan bekend is dat zij snel stress opbouwen of snel uit hun Window of Tolerance raken en honden met een kwetsbare gezondheid.

Uit het literatuur- en veldonderzoek is af te leiden dat stress de belangrijkste factor in het welzijn van honden is. Chronische stress en acute stress kunnen zich uiten in fysiologische en gedragsreacties bij honden. Het is belangrijk dat er tussen coach en hond sprake is van wederzijds vertrouwen. Dit wordt onder andere bereikt door voor tijdens en na coachsessies te zorgen voor rust, regelmaat en reinheid, binnen de Window of Tolerance van de hond te blijven, te zorgen voor een juiste prikkelverwerking en het voorkomen van risicovolle situaties tussen hond en cliënt. Voorwaardelijk is dat de coach weet wat voor zijn hond welke situaties stressvol zijn en wat belangrijk is voor het borgen van het welzijn van de hond.

Handboeken helpen in de overdracht van informatie hierover en maken deze informatie overdraagbaar en makkelijk leesbaar.

De aandacht voor het welzijn van honden is relatief nieuw binnen het coachen met honden. Informatie over dit onderwerp is in de literatuur nog niet veel te vinden en experts leunen veelal op persoonlijke ervaring. Daarom zijn er naar aanleiding van het onderzoek diverse vervolgvragen gesteld in het hoofdstuk aanbevelingen. De belangrijkste aanbevelingen hebben betrekking op mogelijk vervolgonderzoek op specifieke thema's die te maken hebben met hondengedrag en hondensignalen.

Summary

The reason for this thesis research is the company's desire for a welfare manual that the company can pass along to (aspiring) dog coaches. For Coaching with Dogs, a welfare manual is important because it makes coaches more aware of the importance of dog welfare and provides guidance by having a concrete document with information, margins and best practices to fall back on during coaching sessions and in case of self-reflection. The goal is to inform (prospective) dog coaches on how to ensure dog welfare while coaching people by creating a welfare manual.

The literature study was aimed at the welfare of dogs, how to ensure welfare around the use of a dog during interventions and what different interventions are possible. Finally, through the literature study theory has been collected on how all this information can be translated into a manual. After conducting the literature study, interview questions were drafted to conduct semi-structured interviews with dog behavior experts and dog coaches. This distinction of interview target groups was made to gather information about both the current situation during coach sessions as well as about what wellness is and how it can be ensured. Parallel to the interview process, observation took place during four sittings of the Children's coaching course. These observation moments provided context to the answers given by the dog coaches and behavioral experts and thus benefited the analysis. The analysis is processed by giving codes and labels to the transcripts. The information has been compared with the literature and the differences have been highlighted. This information is processed in a table. The final product was established from information that met four criteria points for relevance for the manual.

The four criteria points are:

1. There should be a similarity/similarity in the answers between the behavioral experts and coaches in the field of dogs.
2. The information shall not contradict the theory of the literature on animal welfare.
3. The information must be consistent with an open manual, so the information must give a vision and a direction instead of an instruction or a guideline.
4. The information should emphasize the 'why question' because this best meets the information needs of the target group (highly educated professionals).

The amount of time a dog can be deployed varies based on factors such as the severity of the problem, the request for help, the emotional charge of the client, the age of the dog, the target group, the number of people present, and previous sessions that have already made the dog more tired. The dog's endurance varies per individual dog and should be monitored carefully based on stress and relaxation signals. The range in which the dogs can be deployed is between 20 and 60 minutes, with a maximum of up to one hour and a half per session with a frequency of once or twice a day. There should be sufficient time for rest and sleep between coaching sessions. The rule of thumb that may be used is one on three: one hour of work versus three hours of sleep/rest in a situation without any previous incoming stimuli. If the dog is not ready for the next session after three hours of sleep, the sleep/rest period should be longer. How much longer depends on the dog. During or after each coaching session, the dog should discharge from accumulated emotions. This may be done in many different ways such as walking, dog dusting, biting on a bone and playing with conspecifics. The duration of the discharge varies from dog to dog and lasts on average between 15 and 30 minutes.

In principle, all dog breeds can be used for coaching, but one breed is more suitable than the other. It is especially important that the dog is well socialized. Not suitable are the registered guard and fighting dogs. These varieties are even on a red list. Less suitable are dog breeds that are known to build up stress quickly or quickly get out of their Window of Tolerance and dogs with fragile health.

From the literature and field research, it can be inferred that stress is the most important influencing factor in dog welfare. Chronic stress and acute stress can manifest into physiological and behavioral responses from dogs. It is important that there is mutual trust between coach and dog. This is achieved, among other things, by ensuring calmness, regularity and cleanliness before and after coaching sessions, staying within the dog's Window of Tolerance, ensuring proper stimulus processing and avoiding risky situations between dog and client. The prerequisite is that the coach knows what situations are stressful for his dog and what is important to ensure the dog's well-being. Handbooks help in the transfer of information about this and make this information transferable and easy to read.

The focus on the well-being of dogs in the coaching field is relatively new. Information on this subject is not yet widely available in the literature and experts often rely on personal experience. That is why, as a result of the research, various follow-up questions have been asked in the discussion chapter. The most important recommendations relate to possible follow-up research on specific themes related to dog behavior and dog signals.

Inhoud

Voorwoord.....	3
Samenvatting	4
Summary.....	6
1. Inleiding.....	10
2. Literatuurstudie	12
2.1 Betekenis(sen) over welzijn van honden	12
2.1.1 Definitie welzijn.....	12
2.1.2 Behoud van gezondheid en welzijn	13
2.1.3 Gedragmatige stressreacties	14
2.1.4 Welzijn tijdens de interventie	15
2.2 Verschillende manieren waarin honden ondersteuning bieden tijdens een interventie	16
2.2.1 Terminologie en betekenis van dierinterventies	16
2.2.2 Positieve effecten voor mensen.....	18
2.2.3 De hond in de interventie.....	18
2.3 Overdracht van informatie voor het verbeteren van het welzijn van honden op coaches in een handboek	18
2.3.1 De meerwaarde van een handboek.....	18
2.3.2 Keuze van inhoud en tone of voice	19
2.3.3 Soorten handboeken	19
2.3.4 Het belang van het ‘waarom’	20
3. Materiaal en methode.....	21
3.1 Materialen.....	21
3.2 Methode.....	22
3.2.1 Literatuur	22
3.2.2 Inventarisatie	23
3.2.3 Analyse	24
3.2.4 Eindproduct	24
4.Resultaten	25
4.1 Algemeen.....	25
4.2 Welzijn	26
4.2.1 Natuurlijke gedragingen en stress- en ontspanningssignalen	26
4.2.2 Inzet hond	27
4.2.3 Emotionele- fysieke en mentale ontlading	28
4.2.4 Waarborging welzijn	29
4.3 Ondersteuning door de hond.....	29

4.3.1 Spiegelen	29
4.3.2 Commando's	29
4.4 Kennis overdracht	30
4.4.1 Kennis overdracht.....	30
4.4.2 Belangrijkste onderwerpen voor kennisoverdracht.....	30
4.5 Samenwerking tussen coach en hond.....	31
4.5.1 Belangrijke componenten in de samenwerking.....	31
5. Conclusie	32
Bibliografie	35

1. Inleiding

Aanleiding

De aanleiding van dit afstudeeronderzoek is de wens van het bedrijf *Coachen met Honden* voor een welzijnshandboek dat het bedrijf kan meegeven aan de (toekomstige) coaches. Voor *Coachen met Honden* is een welzijnshandboek belangrijk, omdat dit de coaches meer bewust maakt van het belang van hondenwelzijn en houvast biedt door een concreet document met informatie, marges en best practices te hebben waarop terug gevallen kan worden tijdens de coaching sessies of de voorbereiding daarvan en bij zelfreflectie of om een houvast te hebben bij twijfels over het welzijn van de hond. De opdrachtgever heeft behoefte aan een welzijnshandboek, waarbij de informatie gebaseerd is op het werkveld dat aangesloten is bij het AKR (AAI-kwaliteitsregister). Dit is een organisatie waarbij hondencoaches zich kunnen inschrijven na het volgen van een opleiding die gericht is op het op de juiste manier inzetten van de hond bij diverse interventies.

Probleemstelling

Er is nog maar weinig aandacht en toepasbare kennis voor en vanuit de hondeneigenaren voor het welzijn van honden die worden ingezet voor coaching (Nawarecka-Piątek, et al., 2019). Deze aandacht neemt nu toe vanuit hondencoaches, omdat honden steeds vaker ingezet worden ter ondersteuning van werkzaamheden. Dit komt onder andere doordat steeds meer bekend wordt over de meerwaarde van het inzetten van dieren in coaching en therapie. Door deze toename krijgt het welzijn van honden binnen coaching prioriteit van mensen die honden inzetten in interventies en daardoor ontstaat ook de vraag naar richtlijnen en handboeken. Omdat het welzijn van de hond belangrijk is en coaches aangespoord worden hier rekening mee te houden, is het idee om een handboek aan beginnende coaches te geven als ze hun diploma *Coachen met Honden* halen. De coaches die net hun diploma behaald hebben krijgen dit handboek mee voor extra houvast en zodat meer aandacht wordt besteed aan het welzijn van honden en er meer bewustzijn ontstaat met betrekking tot dit onderwerp.

Doelstelling

Het doel is (aankomend) hondencoach informeren over het waarborgen van het welzijn van honden tijdens het coachen van mensen door het opstellen van een welzijnshandboek.

Hoofdvraag

Hoe kan het welzijn van honden binnen coaching verbeterd worden met behulp van een welzijnshandboek?

Deelvragen

1. Wat wordt verstaan onder het welzijn van een hond?
2. Op welke manier kan een hond ondersteuning bieden in een coachsessie?
3. Hoe kan informatie en kennis over het welzijn van de honden worden overgebracht op coaches in een handboek?
4. Welke aspecten zijn belangrijk en spelen een rol in de samenwerking met de hond en coach?
5. Welke kennis dient overgedragen te worden aan hondencoaches voor het informeren over het welzijn voor- tijdens en na de coachsessies?

Doelgroep

De doelgroep is (aspirant) hondencoaches met minimaal een HBO-achtergrond, in de leeftijd 21 t/m 55 jaar, die de opleiding *Coaching met Honden* hebben gevolgd.

Afbakening

Het onderzoek is alleen op honden gericht en gaat niet over andere diersoorten. In het literatuuronderzoek zijn bronnen gebruikt die ingaan op voor hondenwelzijn relevante thema's in relatie tot andere diersoorten, zoals bijvoorbeeld paarden. Verder is in dit onderzoek voeding en verdieping over diergeneeskundige behandeling van honden buiten beschouwing gelaten. De doelgroep is beperkt tot (aspirant) coaches met minimaal een HBO-achtergrond omdat het merendeel van de coaches deze achtergrond heeft en daarom gekozen is voor een handboekvorm (open handboek) die aansluit bij dit opleidingsniveau. Het welzijnshandboek mag niet groter zijn dan 15 pagina's, dit is de wens van de opdrachtgever. De inhoud van dit handboek is concreet geschreven zodat het voor de doelgroep echt een praktisch en overzichtelijk handboek is waarin snel de informatie te vinden is. In het verslag wordt naar de coach of de hond verwezen met 'hij'. Hier kan ook 'zij' gelezen worden.

Aanpak

Door het uitvoeren van literatuurstudie is kennis opgedaan over het welzijn van honden, hoe het welzijn gewaarborgd kan worden, welke verschillende soorten therapieën die ingezet kunnen worden met honden en hoe al deze informatie overgebracht kan worden een handboek. Na de uitvoering van de literatuurstudie zijn interviews afgenomen met hondengedragsexperts en hondencoaches. Na deze fase is de analyse uitgevoerd van de onderzoeksresultaten waarna vervolgens het handboek en het overige deel van het verslag is geschreven.

Aanvullend op het literatuuronderzoek en de interviews werden referentiebezoeken uitgevoerd. Het betreft hier de observatie van een cursus gericht op hondencoaches die zich verder willen bekwamen in het coachen van kinderen met de ondersteuning van een hond. Tijdens deze cursus zijn de cursusleiders aanwezig en de coaches met hun honden.

Opbouw hoofdtekst

De opbouw van het verslag bestaat uit literatuurstudie, materiaal en methode, resultaten, discussie, conclusie en de aanbevelingen. De literatuurstudie gaat in deelvraag één over het welzijn van honden, waarin onderwerpen aan bod zijn gekomen als definitie welzijn, hoe de gezondheid en welzijn behouden kan worden, gedragsmatige stressreacties die honden kunnen vertonen en over het welzijn tijdens de coach sessies. In deelvraag twee zijn de volgende onderwerpen beschreven: verschillende manieren waarin honden ondersteuning bieden in coachsessies, ook wordt ingegaan op de terminologie van verschillende dierinterventies, positieve effecten die honden hebben op mensen en hoe de hond ingezet wordt tijdens de coach sessies. Bij deelvraag drie van de literatuurstudie is ingegaan op de overdracht van kennis over het welzijn door middel van een handboek voor coaches. Deelvraag vier en vijf zijn beantwoord door de resultaten uit het veldonderzoek. Alle resultaten uit de literatuurstudie en het veldonderzoek zijn beschreven in het hoofdstuk 'resultaten'. De resultaten leiden tot een discussie, conclusie, en aanbevelingen.

2. Literatuurstudie

In dit hoofdstuk is de literatuurstudie weergegeven met betrekking tot de deelvragen die ingaan op de definitie van hondenwelzijn, de manier waarop honden ondersteuning kunnen bieden tijdens interventies en op welke manier informatie middels een handboek het beste overgedragen kan worden op hondencoaches.

2.1 Betekenis(sen) over welzijn van honden

In deze paragraaf over het welzijn van honden is terug te vinden wat welzijn is, de moeilijkheidsgraad van het vastleggen van dit begrip, hoe het welzijn van honden geborgd kan worden, hoe gedragsmatige stressreactie van honden zich kunnen uiten en wat belangrijke aspecten zijn voor het welzijn tijdens de coach sessies.

2.1.1 Definitie welzijn

Bij het dierenwelzijn ofwel het hondenwelzijn blijft altijd de vraag wat welzijn precies is. Dierenwelzijn is zowel binnen de veterinaire beroepsgroep als in het maatschappelijke en politieke krachtenveld een discussiewaardig onderwerp (Wohlfart & Olbrich, 2017).

Het dierenwelzijn wordt gedefinieerd als de toestand van een individu met betrekking tot zijn pogingen om met zijn of haar omgeving op fysiologisch, gedrags- en medisch niveau om te kunnen gaan (Barstad, 2014).

Het welzijn voor honden wordt merendeels negatief gedefinieerd als: "welzijn is dan de afwezigheid van een aangetast welzijn" (Wohlfart & Olbrich, 2017). Een meer positieve formulering van dierenwelzijn is het volgende: "Dierenwelzijn is de kwaliteit van het leven zoals die door het dier zelf ervaren wordt". In figuur 1 is de definitie

wederom anders weergegeven. Daarmee zeggende dat er veel verschillende definities en standpunten bestaan rondom het welzijn van honden. Om enigszins het welzijn te kunnen beoordelen dient een verschil gemaakt te worden tussen een acute- en een lange termijn situatie van een hond. De vijf vrijheden van Brambell zijn een goede richtlijn voor de acute situatie. Daarbij geldt het volgende: indien een individu vrij is van negatieve prikkels en zijn natuurlijk gedrag kan vertonen, kan zijn acute toestand als 'wel' worden ingeschat. Echter geldt voor de lange termijn situatie dat het beleven van negatieve ervaringen het aanpassingsvermogen van een hond alleen overschrijdt als deze niet door positieve ervaringen worden gecompenseerd (Wohlfart & Olbrich, 2017; Ludo & Hellebrekers, 2009)

Door de Brambell commissie zijn in 1965 de vijf vrijheden van Brambell geformuleerd. Als honden binnen onderstaande vijf vrijheden leven is het welzijn onaangetast namelijk gecompenseerd (Wohlfart & Olbrich, 2017; Ludo & Hellebrekers, 2009; Leenstra & Neijenhuis, 2009):

- Dieren dienen vrij te zijn van honger, dorst of onjuiste voeding
- Dieren dienen vrij te zijn van thermaal en fysiek ongerief
- Dieren dienen vrij te zijn van pijn, verwonding of ziekte
- Dieren dienen vrij te zijn van angst en chronische stress
- Dieren dienen vrij te zijn om een normaal, soorteigen gedragspatronen te kunnen vertonen

DEFINITIE

"Een individu verkeert in een staat van welzijn als het in staat is zich actief aan te passen aan zijn levensomstandigheden en daarmee een toestand te bereiken die het individu als positief ervaart."

figuur 1 definitie welzijn (Wohlfarth & Olbrich, 2017)

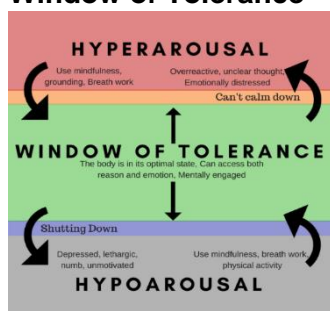
2.1.2 Behoud van gezondheid en welzijn

Met regelmaat dienen evaluaties plaats te vinden om te toetsen of de honden het juiste gedrag nog steeds (kunnen) vertonen. De frequentie van controles door een veterinaire gedragsdeskundige kan worden vastgesteld op basis van de behoefte van de hond en is afhankelijk van de soort activiteiten waarbij de hond wordt ingezet. Deze controle kan door een veterinaire gedragsdeskundige of een gedragsdeskundige voor honden uitgevoerd worden voordat de honden in contact komen met de cliënten. De honden dienen onderzocht te worden op temperament, gezondheid, gedrag, goed onderkomen met de juiste temperatuur, verlichting, omgevingsverrijking en andere specifieke kenmerken waardoor het natuurlijk gedrag van honden gestimuleerd wordt. Daarbij is de preventie van zoönose op jaarlijkse basis belangrijk voor de gezondheid van zowel de hond als de cliënt als de eigenaar. Ook parasietpreventie is van belang, denk aan vlooiën, luizen en of teken. Ook moet ervoor gezorgd worden dat alle passende en preventieve medische hygiënische protocollen van kracht zijn. Tevens moet voor de inwonende dieren in een instelling garantie geboden worden voor een juiste omgeving en cliëntgroep. Het is belangrijk dat de doelgroep waarin de honden aanwezig zijn passend is bij het karakter van de hond. Het is belangrijk dat hondeneigenaren zorg nemen voor de gezondheid van de hond. Dit houdt in dat de hond goed uitgerust is, op zijn gemak is en een goede verzorging tijdens en na de sessie met bijv. vers water, veilige en geschikte werkvloer. Honden mogen niet overbelast of overwerkt worden en de sessies hebben een tijdslimiet tussen 30 en 45 minuten (Beetz, et al., 2021).

In 1999 introduceerde Siegel het begrip Window of Tolerance. Deze theorie verklaart hoe emoties kunnen wisselen onder invloed van stress. De theorie heeft als uitgangspunt dat stress in de basis niet slecht is en dat af en toe een beetje stress soms juist goed is omdat stress weerbaarder kan maken. Volgens de theorie van Siegel is er een spanningsbereik dat als gezond wordt beschouwd. Daarbinnen is functioneren goed mogelijk. Dit spanningsbereik wordt in de psychologie de Window of Tolerance genoemd, zie figuur 2. Wanneer een hond stress ervaart en daarmee om kan gaan, dan blijft hij binnen de Window of Tolerance. Wanneer de stress te veel wordt of te lang aanhoudt, dan zijn er twee mogelijke reacties (Corrigan, Fisher & Nutt 2022; Algra, 2019):

1. De hond komt boven de Window of Tolerance, dit is de fase van overprikkeling (hyper-arousal) en leidt tot een vecht of vlucht reflex.
2. De hond komt onder de Window of Tolerance, dit is de fase van onderprikkeling (hypo-arousal) en leidt tot lusteloosheid

Window of Tolerance

Figuur 2 Window of Tolerance (Algra, 2019)

In de praktijk moeten ten minste de volgende zaken in acht worden genomen die van toepassing zijn voor honden (Wohlfarth & Olbrich, 2017):

- Het algehele welzijn van honden
- Bij de hond passende leefomstandigheden en voldoende bewegingsvrijheid
- Passende honden voeding
- Regelmatige vacht verzorging en reiniging
- Mogelijkheden om zichzelf terug te trekken en rust te nemen, om zich warm en veilig te voelen
- Hond dient soorteigen gedrag te kunnen vertonen
- Voorzien voor de hond passende comfort behoefte
- Contact met soortgenoten
- Voldoende daglicht met frisse buitenlucht als de hond binnen is gevestigd
- De hond dient buiten actief te kunnen zijn
- Genoeg afleidingsmateriaal ter voorkoming van verveling

Door middel van onderstaande punten kan het welzijn geborgd worden tijdens of ter voorbereiding van de interventie (Wohlfarth & Olbrich, 2017):

- Adequaat transport
- Aanwezigheid van water en voer
- Aanwezigheid van slaap- en rustplaats en terugtrekmogelijkheden
- Het tijdig herkennen van signalen van overbelasting en stress
- Vroegtijdige bescherming van de hond wanneer:
 - De hond hulp nodig heeft
 - De hond teruggehouden moet worden
 - De hond aanmoediging nodig heeft
 - De interactie beëindigd moet worden

2.1.3 Gedragmatige stressreacties

Het meten van een stressreactie bij een hond kan een manier zijn om welzijnsproblemen op te sporen die honden in verschillende situaties kunnen krijgen zoals in een interactie met een mens (Barstad, 2014).

Gedragreacties op verschillende stimuli en in verschillende omgevingen kunnen een indicator zijn van stress bij honden. Stress kan worden gemeten in zowel fysiologische en/of gedragreacties tijdens of nadat de hond is blootgesteld aan verschillende stimuli (Barstad, 2014).

Zowel chronische stress als acute stress kan zich uiten in fysiologische en gedragreacties bij honden. Een stressrespons dat acuut is kan omschreven worden als een evolutionaire geëvolueerde eigenschap om het hoofd te bieden aan gedragmatige-, omgeving en fysiologische uitdagingen voor de overlevings- en reproductieve kansen. Voorzichtigheid is geboden bij het interpreteren van gedrag- en fysiologische gegevens in de context van dierenwelzijn, aangezien rekening moet worden gehouden met variaties in individuele responsiviteit (Thodberg & Berget, 2017; Barstad, 2014; Glenk, et al., 2013).

Indien de hond een stressvolle stimuli ervaart reageert het lichaam van de hond door een groep hormonen af te scheiden vanuit de hypothalamus, de hypofyse en de bijnieren (HPA). Door deze fysiologische reactie van de hond wordt het lichaam voorbereid op vecht of vlucht reacties. Pas als de noodsituatie 'voorbij' is gaat de hormoonafscheiding afnemen. Wanneer acute stress overgaat in chronische stress kan dat schadelijke effecten hebben op het welzijn van de honden, zowel fysiek als fysiologisch. De schadelijke gevolgen kunnen zich

uiten in gezondheidsproblemen zoals hartfalen, hoge bloeddruk, zweren, allergieën en huidproblemen kunnen in verband worden gebracht met langdurige stress bij honden (McCullough, et al., 2018).

Verschillende tekenen van acute en/of chronische stress bij honden zijn onder andere Thodberg & Berget, 2017; Barstad, 2014):

- Toegenomen bewegingsgedrag
- Schudden van het lichaam
- Lage houding (hurken)
- Vocalisatie
- Hijgen (overmatig)
- Oraal gedrag zoals neus likken, tong uitsteken, slikken en smakken
- Gapen
- Poot optillen
- Urineren (overmatig)
- Overmatig eten en drinken

Het welzijn van honden kan alleen worden bepaald als de kwaliteit van het leven overeenkomt met wat de hond zelf ervaart. Gewervelde en ook ongewervelde dieren kunnen emoties niet alleen acuut beleven, maar deze ook relateren aan contexten en ervaringen. Afhankelijk daarvan hebben honden een emotionele aanpassingsvermogen.

Vanuit de diergeneeskundige kant wordt het welzijn benadert vanuit een (patho)biologisch perspectief (het continuüm van gezond en ziek) in relatie tot ethische waarden en normen, zoals het erkennen van een intrinsieke waarde van honden. Het welzijnsconcept van diergeneeskundige verstaat welzijn dan ook als een interne toestand die door het dier zelf als positief ervaren wordt. Een dier dat zijn subjectieve interne toestand als negatief ervaart, verkeerd in een staat van geen goed welzijn, niet-welzijn (Wohlfarth & Olbrich, 2017).

Het welzijn wordt aangetast als het aanpassingsvermogen wordt overschreden. Wanneer vanuit het biologisch aspect niet zinvol (pathologisch) gedrag wordt vertoond, in geval van stereotiep gedrag, dan is sprake van het overschrijden van het aanpassingsvermogen. Het objectiveerbare component van het aanpassingsvermogen van de hond is zijn biologisch functioneren binnen een specifieke context. Niet alleen de fysiologische gezondheid is een belangrijke indicator, maar ook dat een dier zijn natuurlijk gedrag kan vertonen. Hierbij is ras- en stam specifieke kennis onmisbaar voor een betrouwbare beoordeling (Wohlfarth & Olbrich, 2017).

Het is niet mogelijk om met het blote oog waar te nemen wat de status van het welzijn van een hond in een specifieke situatie is. Het is wel mogelijk om een welzijnstoestand kwalitatief te beoordelen op basis van bepaalde indicatoren. Mensen kunnen alleen indirect het welzijn van honden beoordelen. De emotionele toestand van een hond vertaald zich terug in de interactie van het dier met zijn omgeving. Afhankelijk van de hond zijn interne toestand zal de reactie van de hond variëren van de omgeving. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden in defensief en passief gedrag (Wohlfarth & Olbrich, 2017; Ludo & Hellebrekers, 2009).

2.1.4 Welzijn tijdens de interventie

De integratie van dieren in de therapeutische praktijk voegt een dimensie toe die gebaseerd is op een levenslange reis van meerdere relaties met dieren en het milieu. Beoefenaars van AAI (Animal Assisted Intervention) brengen stukjes van zichzelf in sessies met klanten, inclusief perspectieven die worden gevormd door de relaties met honden. Dit is één van de redenen waarom overwegingen met betrekking tot dierenwelzijn belangrijke aspecten zijn bij de uitvoering van professionele AAI. Een blijk van een respectvolle relatie met de partner van

het therapiedier kan een persoonlijke kant van de therapeut aan een cliënt laten zien, die moeilijk te repliceren is zonder de aanwezigheid van de hond (Wohlfarth & Olbrich, 2017).

Maatregelen dienen beschikbaar en besproken te zijn voor iedere interventie, voor het geval een hond tijdens de sessie wordt overvraagd en vrij gesteld dient te worden van zijn taken om welzijn te waarborgen. Allereerst is het belangrijk dat gedragsregels voor de omgang met honden worden opgesteld, dat deze voor aanvang van de interventie met de cliënt besproken wordt en deze vervolgens ook nageleefd worden. Voor aanvang van de interventie dient nagedacht te worden over de wijze waarop de hond in het werk geïntegreerd kan worden. Het ras van de hond dient zorgvuldig uitgekozen te worden om rekening te houden met het karakter en behoeften van de hond zelf en om de hond hierin niet te overbelasten. Alleen wanneer de relatie optimaal hoog is tussen de eigenaar en de hond kan gebruik worden gemaakt van de positieve effecten en mogelijkheden die honden kunnen bewerkstellingen in de omgang (Wohlfarth & Olbrich, 2017).

2.2 Verschillende manieren waarin honden ondersteuning bieden tijdens een interventie

In deze paragraaf is informatie weergegeven over de verschillende termen en betekenissen die voorkomen bij dierinterventies. Daarnaast worden ook de positieve effecten belicht die honden op mensen hebben en tot slot is inhoudelijk ingegaan op de belangrijke onderdelen bij dierinterventies.

2.2.1 Terminologie en betekenis van dierinterventies

De term AAI (Animal Assisted Intervention) is een interdisciplinair overkoepelde term die de specifieke categorieën omvat van activiteiten met behulp van dieren (AAA, Animal Assisted Activities), onderwijs met behulp van dieren (AAE, Animal Assisted Education) en therapie met behulp van dieren (AAT, Animal Assisted Therapy). AAT is bedoeld is om het welzijn en de voordelen (positieve ervaring) voor mensen te bevorderen door dieren in te zetten tijdens therapieën.

Een dier-ondersteunende interventie is een gestructureerde en doelgerichte vorm van therapie, activiteit, coaching, counseling of educatief programma. Hierbij worden dieren bewust ingezet als ondersteuning op het gebied van onderwijs, gezondheid en persoonlijke dienstverlening, een voorbeeld van een persoonlijke dienstverlening is sociaal werk, met als doel een positief therapeutisch effect op mensen te bewerkstellingen (Instituut voor antrozoölogie , 2021).

Deze manier van interventies gebeurt vooral in zorg- en onderwijsinstellingen en daar waar sprake is van een mens-dierrelatie in een therapeutische zorgsetting. Honden kunnen worden ingezet in verschillende categorieën zoals hieronder weergegeven, echter de laatste twee vallen onder een ander soort doel, maar worden wel meegenomen in de dierinterventies: (Beetz, et al., 2021; Winkle, Johnson, & Mills, 2020; Instituut voor antrozoölogie, 2021; American Veterinary Medical Association, 2020). In figuur 3 is een activiteit met hond en begeleider weergegeven die betrekking heeft op onderstaande vier soorten interventies.

Figuur 3 Therapie met inzet van honden (Aeres Hogeschool, 2011)

- **AAA (Animal Assisted Activities):** Dit zijn informele interacties, bezoeken die meestal uitgevoerd worden door een vrijwilliger met als doel motiverende, recreatieve en educatieve activiteiten uit te voeren. Hierbij worden dieren ingezet bij **activiteiten** met als doel een verbetering van de kwaliteit van leven. Dit kan bijv. worden uitgevoerd op zorgboerderijen of verzorgingstehuizen. Door het contact met dieren krijgen kinderen, volwassenen of volwassenen met een beperking regelmaat en voorspelbaarheid.
- **AAT (Animal Assisted Therapy):** hierbij krijgen dieren een therapeutische rol tijdens de behandeling van een cliënt. Dieren hebben een vaste begeleider, maar worden ingezet ter ondersteuning van wisselende cliënten. De voorkomende doelgroepen bij AAT zijn kinderen, bijvoorbeeld met het downsyndroom, autistische stoornissen of aanverwante syndromen. Dit kan soms in combinatie met spraak- en taalstoornissen. Ook volwassenen met autisme en psychiatrische problematiek, zoals hechtingsstoornissen en angst vormen een tweede doelgroep. Deze vorm van therapie wordt altijd uitgevoerd door of onder verantwoordelijkheid van een BIG-geregistreerde therapeut zoals een psycholoog, arts, logopedist en fysiotherapeut etc..
- **AAE (Animal Assisted Education):** deze vorm van begeleiding met dieren is op basis van een educatieve setting op basisscholen met als onderwijsdoel de verbetering van sociale vaardigheden, cognitief functioneren en taalvaardigheden.
- **AAC (Animal Assisted Coaching),** deze vorm valt niet onder een vorm van therapie, maar een vorm van hulpverlening waarbij eveneens volgens een gestructureerde en doelgericht proces gewerkt wordt. Hierbij zet de coach de cliënt op interactieve wijze aan tot effectief gedrag. Dit wordt gecreëerd door bewustwording en persoonlijke groei, groeiend zelfvertrouwen en het onderzoeken, ontwikkelen en toepassen van eigen mogelijkheden. Bij AAC wordt een hond of paard ingezet. Dit kan in groepsverband of individueel plaatsvinden. De groepen die bij coaching het meest voorkomen zijn: (kinder)coaches, personal coaches, loopbaan- en levensloopcoaches.
- **Service- of Animal Assisted Daily Live** hulpmiddelen: hierbij kan gedacht worden aan blindengeleidehonden, ADL of signaal honden. Hierbij gaat het uitsluitend om de relatie die het dier heeft met de zorg- of assistentieontvanger. Dit is 24 uur per dag en zeven dagen in de week. Ook behoren speciaal opgeleide honden voor epilepsiepatiënten of (oud)militairen/agenten met posttraumatische stressstoornis tot deze doelgroep.
- **AAM (Animal Assisted Medication),** hierbij worden honden ingezet voor diagnostische doeleinden, zoals het opsporen van bepaalde virussen of darmkanker.

2.2.2 Positieve effecten voor mensen

De aanwezigheid van honden is in verband gebracht met verhoogde stressbestendigheid via sociale steun, wat blijkt uit een lagere cortisolspiegel tijdens venapunctie of situaties van sociale evaluatieve dreiging. Ook lijkt gezelschap van honden effectief te zijn bij het verminderen van subjectieve pijn, aangezien zelf gerapporteerde pijn niveaus na de operatie lager waren als patiënten interactie hadden met een therapiehond (Rodriguez, Greer, Yacilla, Beck, & O'Haire, 2021). Daarnaast is aangetoond dat interactie met een vriendelijke hond de korte termijn tolerantie van te harde/vervelende geluiden stimulatie kan verhogen. De psychologische voordelen van interactie tussen mens en dier zijn verminderde niveaus van angst, verdriet, eenzaamheid en een toenemende mate van het sociaal functioneren en een verhoogde oxytocine aanwezig is (Thodberg & Berget, Current Perspectives on Therapy Dog Welfare in Animal-Assisted Interventions, 2017). In figuur 4 zijn negen belangrijke facetten weergegeven waarbij honden een positieve invloed kunnen hebben op de ontwikkeling van kinderen of van volwassenen (Nawarecka-Piątek, et al., 2019).

Figuur 4 Positieve facetten tijdens interventies met honden (Nawarecka-Piątek, et al., 2019)

2.2.3 De hond in de interventie

De kwaliteit van processen van dierondersteunde interventies is met name afhankelijk van mens-dier relatie. Om een positief effect te creëren met een hond moet er sprake zijn van een intensieve, constante, positieve en partnergerichte relatie tussen de hond en de andere actoren die in de interventie aanwezig zijn. Alleen de aanwezigheid van een hond betekent niet per definitie dat de hond een voorspelbare waarde heeft voor het verloop van de interventie. Honden zijn in staat van nature om de omgeving te kunnen veranderen, zodat veiligheid, vertrouwen, de behoefte aan communicatie en gezelschap, alsook motivatie en samenwerking positief beïnvloed worden. Het verloop en het welzijn aspect binnen de interventies hangt voor een groot deel af van de professionals, de hond en de onderlinge relatie tot de cliënt (Wohlfarth & Olbrich, 2017).

2.3 Overdracht van informatie voor het verbeteren van het welzijn van honden op coaches in een handboek

Deze paragraaf beschrijft de overdracht van informatie aan hondencoaches, over het verbeteren van het welzijn van honden, middels een handboek. Relevante thema's daarbij zijn: de meerwaarde van een handboek als overdrachtsmedium en de verschillende soorten handboeken, communicatiefactoren waarmee rekening gehouden moet worden en tot slot, welke informatie in het handboek de meeste aandacht verdient.

2.3.1 De meerwaarde van een handboek

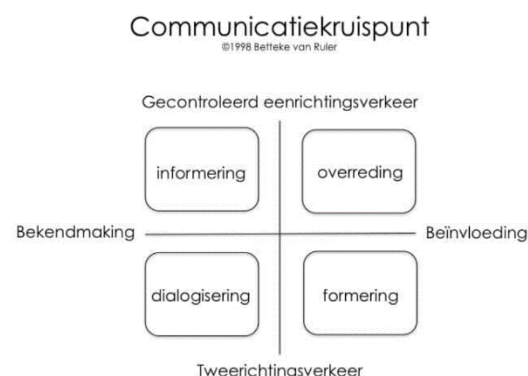
De wens van de opdrachtgever voor dit onderzoek is dat er een handboek komt met daarin informatie over het welzijn van honden en hoe het welzijn het beste geborgd kan worden voor, tijdens en na coach sessies. Volgens (Booijink, Kuiper, & Lammersen, 2021) is een handboek een effectief middel om informatie over te dragen. In hun publicatie 'hoe schrijf ik een handboek' benoemen zij ook dat het bij praktijkwerkers (zoals coaches ook zijn) het veel

voorkomt dat de manier waarop de praktijkwerkers zoals coaches werken en waarom ze de dingen doen die ze doen alleen in hun hoofd zitten. Dit maakt het overbrengen van deze kennis lastig. Handboeken kunnen daarbij helpen omdat de informatie **overdraagbaar** en makkelijk leesbaar wordt. Handboeken dragen ook bij aan **professionalisering** doordat best practices worden weergegeven en worden geëvalueerd (Booijink, Kuiper, & Lammersen, 2021).

2.3.2 Keuze van inhoud en tone of voice

Volgens het communicatiemodel van Lasswell is het belangrijk om voor het succes van elke (voorgenomen) communicatie helder te hebben wie (communicator), wat (bericht), via welk medium, aan wie (ontvanger) wil communiceren met welk effect (Toolshero, 2021). In dit onderzoek staat het medium vast: een handboek.

Bij communicatie via een handboek is altijd sprake van gecontroleerd eenrichtingsverkeer. Volgens het communicatiekruispunt in figuur 5, met gecontroleerd eenrichtingsverkeer mogelijk om te informeren (kwadrant 1) en te overreden (kwadrant 2). De communicatiestrategie informeren feitelijk ‘hulp bij menings- of besluitvorming’ betekent. Om het doel informeren te bereiken is vereist dat de ontvanger bewust informatiebehoefte is. De communicatiestrategie overreden is gericht op beïnvloeding van kennis en gedrag. De communicatie wil de doelgroep overtuigen van zijn of haar gelijk. De keuze voor informeren over overreden wordt mede bepaald door het gemiddelde persoonlijkheidsprofiel van de doelgroep, omdat dit invloed heeft op de vorm en inhoud van de boodschap (Ruler, 2022).

Figuur 5 Communicatiekruispunt (Ruler, 2022)

Een bekend fenomeen in communicatie is ‘ruis’. Ruis ontstaat niet op inhoud, maar op de vorm van de boodschap. In de theorie wordt ook wel gesproken over de ijsbergtheorie, waarbij kennis en gedrag ‘boven water’ zijn en zaken zoals overtuiging, normen en waarden en motieven zich ‘onder water’ bevinden, zie figuur 6. De ijsbergtheorie zegt dat het heel belangrijk is om de vorm en inhoud van de boodschap op de ontvanger af te stemmen om ruis te kunnen voorkomen (Aarts, Smeets, & Vanwesenbeeck, 2022).

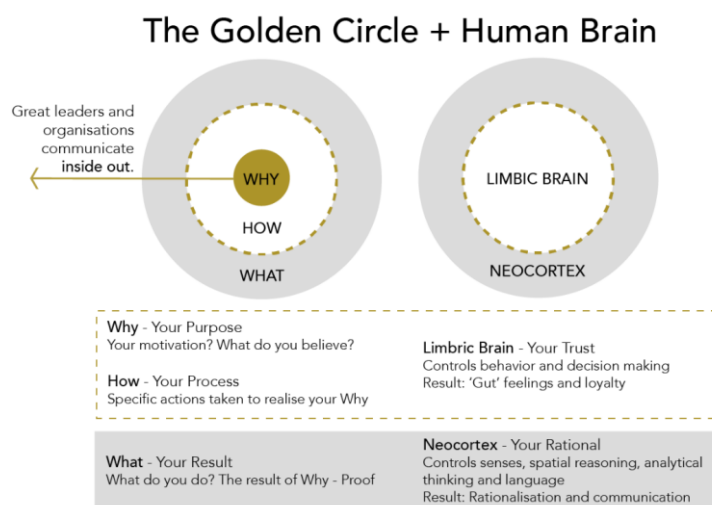
Figuur 6 De ijsbergtheorie (Aarts, Smeets, & Vanwesenbeeck, 2022)

2.3.3 Soorten handboeken

De theorie over het schrijven van handboeken bevestigt het belang van het kennen van de doelgroep. Globaal zijn handboeken te verdelen in twee categorieën: open handboeken en gesloten handboeken. Open handboeken zijn gericht op het verstrekken van informatie en geven daarbij een visie en een richting van handelen. Gesloten handboeken zijn voornamelijk gericht op instructie. Over het algemeen zijn gesloten handboeken bestemd voor een praktisch opgeleid publiek dat behoefte heeft aan concrete stappenplannen en handelwijzen. Open handboeken zetten de lezers aan het denken en geven hooguit procesmatige fasering van activiteiten zonder tot in detail in te vullen hoe gewerkt dient te worden. Dat vult de lezer zelf in (Booijink, Kuiper, & Lammersen, 2021).

2.3.4 Het belang van het ‘waarom’

De coaches die de opleiding *Coachen met Honden* volgen, hebben allemaal minimaal HBO werk- en denkniveau (E.J. van Wijk persoonlijke communicatie, 04-10-22). Vanuit de daaruit volgende aanname dat coaches hoogopgeleide ondernemers zijn, is het ook interessant om inzichtelijk te hebben hoe doelgroepen met deze kenmerken informatie tot zich nemen en hoe zij zich laten inspireren. De theorie van de gouden cirkel in figuur 7, zegt dat hoogopgeleide professionals eerder geneigd zijn informatie te accepteren en een aangegeven richting te volgen wanneer ze getriggered worden op het ‘waarom’. In het model van de gouden cirkel is een connectie tussen de waaromvraag en het limbisch brein dat verantwoordelijk is voor gedrag, vertrouwen en het nemen van beslissingen te zien. Informatie over het wat en het hoe hebben dit effect niet en zijn daarom bij het beïnvloeden van gedrag en beslissingen minder effectief (Sinek, 2019).

Figuur 7 De gouden cirkel (Sinek, 2019).

3. Materiaal en methode

In het hoofdstuk van de materiaal en methode zijn de materialen beschreven die in dit afstudeeronderzoek zijn gebruikt. Daarbij is de methode beschreven die van belang is voor dit afstudeeronderzoek.

3.1 Materialen

In deze paragraaf zijn de materialen omschreven die in dit afstudeeronderzoek gebruikt zijn.

Algemeen

- Laptop inclusief wifi en Microsoft
- Printer
- Pen en papier
- Telefoon voor de communicatie en recorder app voor de opname van de interviews
- Outlook mail van Inholland

Literatuur

- Google Scholar
- Inholland bibliotheek
- Research Gate
- Websites
- Vakbladen
- Boeken

Interviews honden- gedragsexperts en coaches

- Vragenlijsten
- Gedragsexperts van honden
- Hondencoaches
- Een telefoon om het gesprek mee op te nemen
- MS Teams
- MS Word

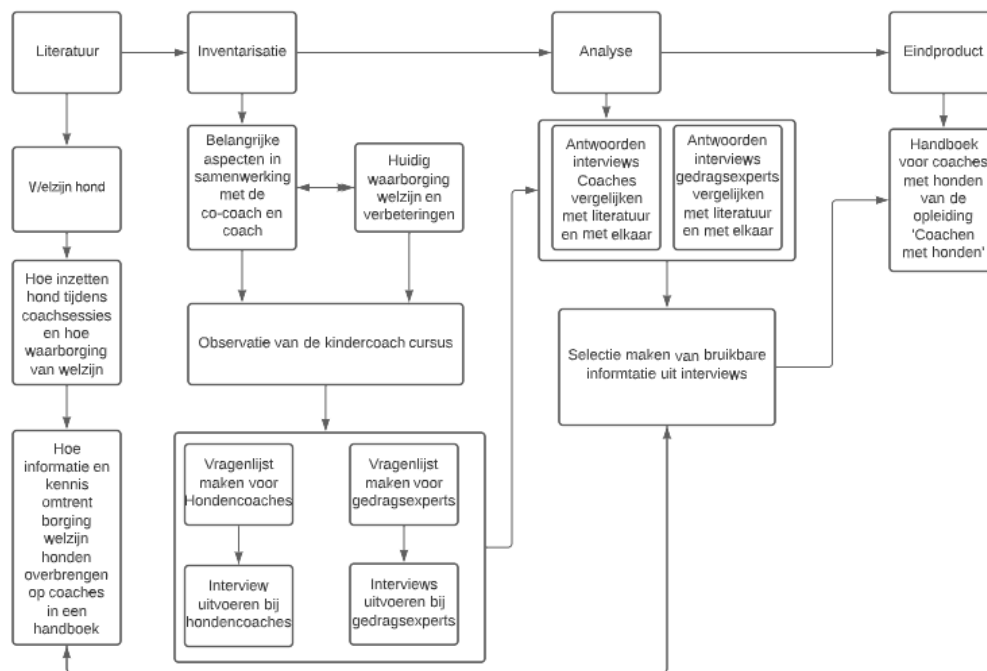
Referentiebezoek

- Observeren tijdens cursusdagen van de cursus 'Kindercoaching' voor honden coaches.

3.2 Methode

In de methode is het onderzoeksmodel weergegeven en uitgelegd zie figuur 8. De methode is verdeeld in vier verschillende fasen. De eerste fase is de literatuurstudie, de tweede fase is de inventarisatie, de derde fase is de analyse en in de laatste fase, fase vier, wordt het eindproduct ontworpen. In de toelichting hieronder zijn de onderzoeksmethodes beschreven in de volgorde van het onderzoek.

Onderzoeksmodel:

Figuur 8 Onderzoeksmodel

Toelichting:

3.2.1 Literatuur

Tijdens de literatuurstudie werd informatie verzameld die nodig is voor het uitvoeren van het onderzoek en voor het opstellen van het welzijnshandboek. De literatuurstudie richt zich op de deelvragen 1, 2 en 3. Hieronder zijn per deelvraag de zoektermen weergegeven. Zie figuur 8 voor het onderzoeksmodel.

Zoektermen deelvraag 1: natuurlijk gedrag van honden, hoe gedraagt een hond zich in het wild, hondengedrag, gedrag van honden op natuurlijke wijze, wat is welzijn, wat is welzijn voor honden, dierenleed honden, definitie welzijn en overdracht van informatie aan hondeneigenaren.

Zoektermen deelvraag 2: inzet honden tijdens coachsessies, coachsessies met honden, verschillende manieren van *Coachen met Honden*, *Coachen met Honden*, waarborgen van welzijn van honden tijdens interventies.

Zoektermen deelvraag 3: communicatiestrategieën, hoe vindt overdracht van informatie plaats, hoe werkt beïnvloeden en hoe kan informatie in een handboek gezet worden.

De literatuurstudie is uitgevoerd door gebruik te maken van websites zoals van Aeres Hogeschool en vakbladen zoals het tijdschrift Wetenschapscommunicatie in de spotlights.

3.2.2 Inventarisatie

Na de uitvoering van de literatuurstudie is een vragenlijst opgesteld om vervolgens kwalitatieve interviews af te nemen met zowel hondengedragsexperts als hondencoaches. De keuze voor semigestructureerde interviews is gemaakt om drie belangrijke redenen. Ten eerste is over het welzijn van honden en het borgen ervan in de praktijk betrekkelijk weinig literatuur waarop een standaard vragenlijst kan worden gebaseerd. Hierdoor is het mogelijk dat in de vragenlijst belangrijke thema's missen. Door de mogelijkheid open te houden om door te vragen, wordt het negatieve effect hiervan op het onderzoek ondervangen. Ten tweede past het kwalitatieve interview goed bij de beoogde respondenten: hondengedragsexperts en hondencoaches delen graag hun visie en hun ervaringen. Door ruimte te laten voor aanvullende onderwerpen is gehoor gegeven aan deze behoefte en is er het bijkomend voordeel dat relevante informatie naar voren komt die niet in de vragenlijst was opgenomen. Tot slot is in het interview regelmatig naar de mening van de respondenten gevraagd. Dit soort vragen vereisen dat er doorgevraagd kan worden om de duidelijkheid van het antwoord te borgen.

Het doel van de interviews met zowel hondencoaches als met hondengedragsexperts is om informatie te verzamelen over de huidige situatie (visie, ervaringen en best practices van hondencoaches) en informatie te verzamelen over wat welzijn is en hoe het geborgd kan worden. Hiermee is een breed scala aan informatie ontvangen uit meerdere gebieden waardoor een beter beeld ontstaat over de mogelijkheden en kansen om het welzijn van honden in coach sessies te kunnen waarborgen.

In de vragenlijst staan vragen die betrekking hebben op deelvraag 1 tot en met 5. Voordat de interviews plaatsvinden zijn beide doelgroepen eerst benaderd met het verzoek deel te nemen aan het onderzoek. Hierbij is gebruik gemaakt van het netwerk van de opdrachtgever. Een deel van de hondengedragsexperts en hondencoaches zijn benaderd die aangesloten zijn bij het AKR. Om de bereidheid van de hondencoaches en hondengedragsexperts om deel te nemen aan het onderzoek zo groot mogelijk te maken, is er gekozen voor telefonische interviews en interviews via Microsoft Teams. Door deze keuze is de drempel van tijdsinvestering zo veel mogelijk weggenomen. Nadat momenten zijn ingepland kunnen de interviews plaatsvinden. De interviews zijn, met toestemming van de respondent, opgenomen. Deze opnames zijn later gebruikt voor het transcriberen. Na de uitvoering van alle interviews of in de tussentijd daarvan zijn de interviews uitgewerkt. Om de analyse gestructureerd en kwalitatief uit te kunnen voeren, zijn de getranscribeerde antwoorden van de verschillende respondenten per vraag in een tabel gezet. Hierbij zijn de vragen en antwoorden gegroepeerd per deelvraag. Het proces van codering en de analyse die daarop volgt wordt beschreven in paragraaf 3.2.3.

Referentiebezoek

Aanvullend op het literatuuronderzoek en de interviews worden referentiebezoeken uitgevoerd. Het betreft hier de observatie van een cursus voor hondencoaches die getraind worden in het coachen van kinderen, met de ondersteuning van een hond. Tijdens deze cursus zijn de trainers aanwezig en de coaches met hun honden. Tijdens de oefen cases nemen cursisten om de beurt de rol van het kind aan. Bij de cursus zijn geen kinderen aanwezig.

Het doel van de observatie is enerzijds een beeld te krijgen van wat coachen met honden inhoudt en hoe deze sessies kunnen verlopen zodat context ontstaat voor de antwoorden die de respondenten geven in de interviews, wat ten goede komt van de analyse van de resultaten. Anderzijds is het doel om het gedrag van de honden tijdens de oefen cases te kunnen observeren en daar vervolgens vragen over te kunnen stellen aan de aanwezige coaches om de betekenis van de waarneming te duiden.

Aanvulling op interviews

Alle hondengedragdeskundigen en hondencoaches geven in de interviews aan dat honden signalen geven die geïnterpreteerd kunnen worden als kalmerend signaal, stress signaal of bedreigend signaal. In de Literatuur worden voor verschillende diersoorten, waaronder honden, escalatieladders genoemd. De signalen die werden genoemd door de geïnterviewden komen niet allemaal voor in de bestaande escalatieladders. Daarnaast is de interpretatie van de verschillende signalen belangrijk voor de categorisering en de positie in een escalatieladder. Voor dit onderzoek is er daarom voor gekozen om een aanvullend interview te houden met een hondengedragkundige die tijdens het reguliere onderzoek ook is gesproken met als doel de hondensignalen te categoriseren ten behoeve van een escalatieladder voor dit onderzoek. Het resultaat is de verdeling van de signalen zoals weergegeven in figuur 9.

3.2.3 Analyse

De analyse van de interviewresultaten heeft als doel de relevante informatie inzichtelijk te krijgen. Informatie is relevant wanneer het gebruikt kan worden voor het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen van het onderzoek. De analyse van de interviews is daarom gedaan in 3 fasen. In fase 1 zijn de getranscribeerde antwoorden in een tabel gezet en voorzien van een selectieve codering, eerst met een open codering en later met een axiaal codering. Bij de axiaal codering zijn de antwoorden gemarkeerd die overeenkomen tussen de verschillende vragen.

In fase 2 is de informatie uit de interviews vergeleken met de informatie uit de literatuurstudie. De verschillen zijn gemarkeerd.

Tot slot, bij fase 3 is de informatie uit de interviews beoordeeld op relevantie voor het handboek. De antwoorden die het meest zijn gegeven door de respondenten zijn in deze tabel opgenomen om te worden gebruikt voor de input van het handboek. De antwoorden die één keer voor komen zijn ook opgenomen in het handboek als deze antwoorden een overeenkomst hebben met de literatuur of wanneer de respondent in kwestie een autoriteit is op het thema waarover het antwoord gaat. Verder dient de informatie die uiteindelijk in het handboek terecht komt te voldoen aan vier criteria. Deze criteria zijn:

1. Er dient een gelijkenis/overeenkomst in de antwoorden tussen de gedragsexperts en coaches te zijn op het gebied van honden.
2. De informatie mag de theorie uit de literatuur over welzijn van dieren niet tegenspreken.
3. De informatie dient aan te sluiten bij een open handboek, dus, de informatie moet een visie en een richting geven in plaats van een instructie of een richtlijn.
4. De informatie dient de nadruk te leggen op de 'waarom vraag' omdat dit het beste aansluit bij de informatiebehoefte van de doelgroep (hoogopgeleide professionals).

3.2.4 Eindproduct

De voorgaande stappen leiden tot een welzijnshandboek voor hondencoaches over het verbeteren van het welzijn van honden die worden ingezet tijdens coach sessies. Dit handboek is geschreven volgens de theorie over de verschillende vormen en inhoud van handboeken die is verzameld in de literatuurstudie. Het handboek is een open handboek waarin een visie en een richting wordt gegeven op basis waarvan hondencoaches besluiten kunnen nemen en keuzes kunnen maken ten aanzien van hun gedrag in het werken met honden. In het handboek is de nadruk gelegd op het geven van informatie over het belang van het welzijn van honden (de 'waarom vraag').

4.Resultaten

In dit hoofdstuk zijn de resultaten beschreven die betrekking hebben op het uitgevoerde veldonderzoek. In dit hoofdstuk zijn resultaten verwerkt die vallen onder algemeen, het welzijn, ondersteuning van de hond, de kennis overdracht en de samenwerking tussen coach en hond.

4.1 Algemeen

In deze paragraaf zijn de resultaten beschreven die betrekking hebben op de algemene vragen uit het onderzoek.

Geïnterviewden werken in een werkveld van AAA en AAC en hebben opleidingen gevolgd zoals: Spiegelen met honden, Topdog, Animal Assisted Intervention Nederland of kindercoachopleiding. De geïnterviewden geven allemaal dezelfde reden om met honden te willen werken (waarom vraag), namelijk, de onvoorwaardelijke liefde die honden geven, zonder dat zij een tegenprestatie verwachten. Honden raken een dieper bewustzijn aan waardoor mensen sneller leren, begrijpen en inzichten krijgen.

Voor een goede en betrouwbare samenwerking met honden is het begrijpen van de betekenis van de gedragingen en de signalen die een hond laat zien essentieel.

In principe kunnen alle hondenrassen ingezet worden voor coaching, maar het ene ras is wel geschikter dan het andere. Het belangrijkste criterium om te beoordelen of een hond geschikt is voor de inzet bij coaching, is het karakter van de hond en het plezier dat hij beleeft aan het ondersteunen tijdens coachsessies. Aangezien de hond tijdens zijn werk veel aandacht krijgt en mogelijk veel geknuffeld wordt is het belangrijk dat hij een rustig karakter heeft en van aandacht houdt. Het is dus belangrijk dat de hond goed gesocialiseerd is. Met deze criteria in het achterhoofd is het logisch dat bepaalde rassen minder of zelfs helemaal niet geschikt zijn voor ondersteuning bij coaching.

Niet geschikt zijn de geregistreerde waak- en vechthonden. Deze rassen staan zelfs op een rode lijst. Minder geschikt zijn hondenrassen waarvan bekend is dat zij snel stress opbouwen, zoals Labradoedels, of een kwetsbare gezondheid hebben, zoals Chihuahua's en kortsnuiten zoals de Franse of Grote Bulldog. Ook hondenrassen zoals Australian Sheppers, Bordercollies, alle drijvers en Herderachtigen zijn minder geschikt omdat zij sneller uit hun Window of Tolerance (zie paragraaf 2.1.2) raken. Over het algemeen zijn pups en oude honden minder belastbaar en daarom minder geschikt voor de inzet tijdens coaching.

4.2 Welzijn

In deze paragraaf zijn de resultaten beschreven die betrekking hebben op de vragen over het begrip welzijn en welzijn in relatie tot honden.

4.2.1 Natuurlijke gedragingen en stress- en ontspanningssignalen

Een hond die vrij is van stress, zal natuurlijk gedrag vertonen. Honden zijn van nature nieuwsgierig en speels en worden graag uitgedaagd. Het welzijn wordt bevorderd als een hond de mogelijkheid heeft natuurlijk gedrag te vertonen. Een hond kan gestimuleerd worden natuurlijk gedrag te vertonen door bijvoorbeeld zoekopdrachten, kleine puzzeltjes of een snuffelmat, maar ook door rustige wandelingen. Een blijde hond vindt het leuk om te werken en beleeft plezier in het samenwerken met de coach en de coachee.

Wanneer een hond wordt beperkt in het vertonen van natuurlijk gedrag, bijvoorbeeld omdat er geen aandacht wordt besteed aan zijn welzijn, zal stress ontstaan. Gedragsexperts geven aan dat honden stress uiten door middel van diverse signalen, die kunnen worden gecategoriseerd op drie niveaus:

Groene signalen: Dit zijn de kalmerende signalen. Met kalmerende signalen wil de hond zichzelf of prikkels in de omgeving kalmeren. Voorbeelden van kalmerende signalen zijn: gapen, wegstaren en tongelen.

Gele signalen: Gele signalen zijn stress signalen. Het onderscheid tussen kalmerende signalen en stress signalen is niet hard. Dat wil zeggen dat kalmerende signalen ook stress signalen kunnen zijn. Duidelijke voorbeelden van stress signalen zijn: zichzelf kleiner maken, oren naar achteren en het aannemen van een verlaagde houding.

Rode signalen: Rode signalen zijn de bedreigende signalen. Deze signalen gebruikt een hond om afstand te creëren tussen zichzelf en de ander. Typische bedreigende signalen zijn blaffen en happen/bijten.

Escalatieladder van honden

Figuur 9 Escalatieladder van hondensignalen bij toenemend stressniveau

In de literatuur zijn agressie escalatieladders beschikbaar die een overeenkomstig beeld geven van de hondensignalen bij een toenemend stressniveau. De escalatieladder in figuur 9 is tot stand gekomen op basis van de resultaten uit het veldonderzoek.

Een gestreste hond zal minder inzetbaar zijn binnen coaching. Bij structurele overbelasting en stress kan een hond zijn interesse in het werk verliezen en ontstaan mogelijk ook gedragsproblemen en fysieke klachten.

4.2.2 Inzet hond

De tijdsduur van de inzetbaarheid van een hond tijdens coach sessies hangt af van de aanwezige belastende factoren zoals:

- Het soort coaching
- De omvang van de deelnemersgroep
- De emotionele lading die door de deelnemers wordt meegebracht
- De vrijheid die de hond heeft tijdens de coach sessies

Daarnaast spelen ook andere elementen een rol, zoals de fysieke conditie, de leeftijd en de persoonlijkheid van de hond. Een hond met een sterk karakter kan meer prikkels aan, waardoor de duur van de inzetbaarheid kan worden verlengd. Ook kan een eerder opgedaan trauma een rol spelen in de belastbaarheid van een hond.

De maximale tijd dat honden kunnen worden ingezet tijdens coach sessies ligt gemiddeld tussen de 20 en 60 minuten. Dit wil niet zeggen dat 20 minuten altijd de ondergrens is. De duur van de inzetbaarheid is van veel verschillende factoren afhankelijk. Daarom is het belangrijk dat de coach constant op mogelijke signalen van overbelasting let. Ook is het mogelijk dat een hond langer dan 60 minuten ingezet kan worden; voorbeelden waarbij honden anderhalf uur lang worden ingezet zijn bekend.

Het observeren van de hond tijdens de coach sessies is cruciaal. Honden geven met signalen nadrukkelijk aan hoe het ze gaat. Een coach die op basis daarvan acteert en het welzijn van de hond op de eerste plaats stelt, zal op die manier stress voorkomen en de tijdsduur van de inzetbaarheid verlengen. Ook komt hier vertrouwen uit voort wat zich vertaalt in een goede samenwerking tussen de hond en de coach.

De afwisseling tussen fysieke en mentale belasting tijdens sessies bevordert over het algemeen de belastbaarheid van de hond. Een belangrijk aspect om daarbij in het achterhoofd te houden is dat fysiek contact met honden heel belastend kan zijn voor de hond.

Het is belangrijk dat de coach de grens van de belastbaarheid van de hond bewaakt omdat honden dat niet altijd zelf kunnen. Sommige honden willen niet stoppen met werken.

Net als voor de tijdsduur van de inzetbaarheid per sessie, geldt voor het aantal sessies per dag of per week dat een hond aankan, een afhankelijkheid van de eerdergenoemde factoren. Over het algemeen geldt dat honden twee tot vier maal per week ingezet kunnen worden, waarbij de sessies niet direct na elkaar plaats mogen vinden omdat ruime rusttijd mogelijk moet zijn. Als vuistregel geldt dat de verhouding tussen werktijd en rusttijd één op drie moet zijn. Daarbij is het goed om te onthouden dat prikkels tot wel 72 uur in het lichaam kunnen blijven.

Het is moeilijk vast te stellen wat de maximale hoeveelheid aantal mensen aanwezig mogen zijn rondom of in een zaal waarbij de hond aanwezig is. Als richtlijn wordt aangehouden: twee tot vijf personen, afhankelijk van de intensiteit van de interactie tussen de hond en de aanwezige personen. Voorwaarde is dat de hond zich vrij kan bewegen in de ruimte, zonder beperkingen van bijvoorbeeld een leiband of fysieke ruimte.

4.2.3 Emotionele- fysieke en mentale ontlading

Een hond pakt de emoties op van cliënten, van de coach zelf en van andere mensen die mogelijk aanwezig zijn. Het is belangrijk dat de hond deze emoties kan reguleren. Als de hond dit niet zelfstandig kan, moet de hond daarbij geholpen worden. Dit kan door de hond gedurende de sessie even zijn eigen ding te laten doen. Als dit niet werkt dient de hond uit de sessie gehaald te worden en is het belangrijk dat de hond actief gestimuleerd wordt in de ontlading van de emoties. Zonder een goede ontlading kan de hond niet tot rust komen. Ontlading vindt doorgaans plaats door bij een hond specifiek natuurlijk gedrag te stimuleren. De activiteit die leidt tot ontlading kan per hond verschillen, afhankelijk van wat de hond prettig vindt. Voorbeelden die uit het onderzoek zijn gekomen zijn (combinaties zijn ook mogelijk):

- Wandelen of rennen
- Spelen met andere honden
- Zwemmen
- Balletje spelen (kan ook stress verhogend werken, dus let hierbij op dat de hond niet uit zijn Window of Tolerance raakt)
- Kauwen op een bot
- Zoekspelletjes, zoals een spijkerbroek met snoepjes
- Fysiek contact maken met mensen en het afstrijken van energieën
- Schudden
- Aandacht en waardering ontvangen (complimentjes)
- Muziek luisteren, zoals dog relaxed music
- Slapen i.c.m. plek van de mand aangenaam maken (warmer, koeler)

Het belang van ontlading is de hond energieën kwijt te laten raken die hij heeft opgedaan om zodoende de transfer te creëren van zijn mentale naar zijn fysieke gestel. Voor het vaststellen van de duur van de ontlading is de voorkeur van de hond leidend. Het soort activiteit dat gebruikt wordt voor de ontlading speelt een hierin ook een rol. Als indicatie voor de tijdsduur voor een effectieve ontlading kan tussen de vijftien en dertig minuten worden aangehouden. Omdat volledige ontlading belangrijk is voor het welzijn van de hond, raden experts aan de ontladingsactiviteiten nog iets door te zetten nadat de hond ontspanningssignalen geeft. Om vast te stellen of voldoende ontlading heeft plaatsgevonden is het belangrijk de signalen te kennen die de hond geeft als hij ontspannen is. Voorbeelden van ontspanningssignalen zijn:

- Een ontspannen houding – staart- bek en oren
- Kwispelende staart
- Heel ontspannen in het contact met de cliënt
- Energieke
- Frisse oogopslag
- Staat er weer klaar voor
- Brengt een speeltje
- Intensiteit van het spelen of knuffelen neemt af
- Reageert enthousiast als de eigenaar het tuig pakt

Al deze kenmerken geven aan dat de hond ontspannen is en klaar is om verder te gaan of in een nieuwe sessie aanwezig kan zijn. Elke aarzeling van de hond op de vraag van de eigenaar 'wil je werken' dient geïnterpreteerd te worden als een 'nee' (not ready)

4.2.4 Waarborging welzijn

Zoals in de voorgaande paragrafen van dit hoofdstuk beschreven, is het welzijn van een hond tijdens coach sessies afhankelijk van de mate waarin hij natuurlijk gedrag kan vertonen. Wanneer dit niet mogelijk is, is het belangrijk dat de coach goed let op de signalen die de hond geeft. Wanneer de hond buiten zijn Window of Tolerance raakt en kalmerende signalen of zelfs stress signalen geeft, moet de hond gefaciliteerd worden in fysieke en emotionele ontlading. Dat kan ook betekenen dat de coach sessie onderbroken moet worden. In het belang van het welzijn van de hond, maar ook van de vertrouwensband tussen coach en hond, is het cruciaal het geplande werk aan te passen wanneer de hond hierom vraagt. Belasting is zeer bepalend voor het welzijn van honden en daarom moet de coach zich goed bewust zijn van de voor zijn hond toelaatbare duur van de inzet bij coaching. Aanvullend kan de coach periodiek met zijn hond naar een gedragspecialist gaan voor bijvoorbeeld advies over de signalen die zijn hond geeft en de wijze waarop stress voor de hond kan worden gereduceerd.

4.3 Ondersteuning door de hond

In deze paragraaf zijn de resultaten beschreven die betrekking hebben op de vragen over de ondersteuning door honden tijdens coach sessies.

4.3.1 Spiegelen

Van honden is onder andere bekend dat ze kunnen worden ingezet om te spiegelen. Dat wil zeggen dat honden worden ingezet om mensen bewust te maken van hun gedrag. De hond vertoont het eigen gedrag, maar wel als reactie op het gedrag van de cliënt. Dat verklaart ook waarom elke hond, met zijn unieke karakter specifiek gedrag laat zien wat interpretatie vergt van de eigenaar/coach. Het spiegelelement in de reactie van een hond kan ook worden geïnterpreteerd als het verschil tussen wat de hond in zijn vertrouwde omgeving (thuis, op visite, in een gezinssituatie) doet en wat de hond doet bij de cliënt. Het verschil tussen deze reacties kan iets zeggen over het gedrag van de cliënt.

4.3.2 Commando's

Tijdens de coach sessies communiceert de coach met zijn hond onder andere door middel van commando's. De commando's die de coach gebruikt, kunnen verschillen per type interventie waarvoor de hond wordt ingezet. In bijvoorbeeld de AAC en AAA interventies zijn de voornaamste commando's de basis commando's zoals 'zit', 'af', 'blijf' en 'kom hier'. Zelfs wordt de keuze gemaakt om alleen 'blijf en hier' te integreren, om zodoende de hond zo min mogelijk te belasten met commando's waardoor natuurlijk gedrag wordt bevorderd. Hoe natuurlijker de hond zich kan gedragen, des te beter de hond inzetbaar is binnen AAA en AAC. Sommige coaches vinden het belangrijk dat de hond de oefeningen die de cliënt gaat uitvoeren in samenwerking met de hond, al kent alvorens de hond deze gaat uitvoeren met een cliënt, om zo de stress factor voor de hond weg te halen.

4.4 Kennis overdracht

In deze paragraaf zijn de resultaten beschreven die betrekking hebben op de vragen over de overdracht van kennis aan hondencoaches door middel van een welzijnshandboek.

4.4.1 Kennis overdracht

Uit het veldonderzoek is gebleken dat coaches en hondengedragdeskundigen het belangrijk vinden om kennis over te brengen die bijdraagt aan het bevorderen van het welzijn van honden die ingezet worden tijdens coaching sessies. De informatie die coaches en beginnende coaches zoeken heeft betrekking op vier thema's, namelijk, het herkennen en interpreteren van hondensignalen, het voorkomen en oplossen van stress (overbelasting), de samenwerking tussen coach en hond en overige informatie. In het veldonderzoek zijn binnen deze vier thema's meerdere onderwerpen genoemd. Een overzicht van de meest genoemde onderwerpen is weergegeven in tabel 1.

4.4.2 Belangrijkste onderwerpen voor kennisoverdracht

Tabel 1 Belangrijkste onderwerpen voor kennisoverdracht per thema

Hondensignalen	Voorkomen / oplossen van stress	Samenwerking tussen coach en hond	Overige informatie
Stresssignalen herkennen (5)	Weten wat de coach zelf wel en niet mag vragen van de hond, ook hoe lang en hoe vaak (5)	De relatie tussen mensen en honden - goede samenwerking daar tussen (1)	Ethologie (1)
Kennis over hondengedragingen en specifiek van eigen hond (5)	Ontladen (4)	Jezelf als coach objectief observeren (2)	Ziekteleer (1)
Gedragssleer (1)	Belastbaarheid en marges (2)	Welzijn tussen privé, de hond en de coach zelf (1)	Veterinaire zorg (voorkomen van zoönosen) (1)
Hondengedragdeskundigheid (1)	Ingrediënten voor veiligheid van/tussen cliënt en de hond (1)	Bijscholing voor coaches (1)	Ras typische kenmerken (1)
Kalmerende signalen (4)	Altijd plan B hebben (1)	Verplichtingen (1)	
Hondenlichaamstaal (5)	Geschiktheid van de hond voor coachdoeleinden (1)	Praktijkvoorbeelden (3)	
Schematisch plan per ras van signalen (1)	Doorwerking op de hond van de emotionele ballast op het fysieke en mentale gestel van de hond (2)		

(*Getallen die tussen haakjes staan geven de frequentie aan van de genoemde antwoorden van de gedragsexperts en de hondencoaches.)

Coaches en gedragsexperts geven aan dat kennisoverdracht efficiënt kan plaatsvinden aan de hand van praktijkvoorbeelden, ervaringen en het delen van best practices.

De kennisoverdracht kan op verschillende manieren plaatsvinden. Het meest genoemd zijn de cursussen met een specifiek thema, het doen van observatiewandelingen, observeren tijdens coachsessies en daarop toetsen, netwerkbijeenkomsten, handleidingen en video-beeldmateriaal.

4.5 Samenwerking tussen coach en hond

In deze paragraaf zijn de resultaten beschreven die betrekking hebben op de vragen over de samenwerking tussen coach en hond tijdens coach sessies.

4.5.1 Belangrijke componenten in de samenwerking

In de samenwerking is vertrouwen in elkaar het belangrijkste element. Het vertrouwen tussen de coach en de hond wordt gebouwd op twee pijlers:

1. De coach herkent de signalen van de hond en weet binnen de grenzen van zijn kunnen te blijven.
2. De coach gaat situationeel om met de belangen van de hond en stelt daarmee het welzijn van de hond boven het werk dat gepland staat.

Tijdens de sessies is tussen de coach en de hond veel oogcontact nodig voor een natuurlijke interactie zonder commando's. Daarbij is het aangeven van grenzen ook een veiligheidsaspect. De opvoeding van de hond is daarin belangrijk. Het initiatief voor interactie tussen client en hond dient altijd van de client te komen en niet van de hond.

Belangrijk voor het vertrouwen van de hond in de coach is dat de hond ervaart dat hij leidend is in de keuze om deel te nemen aan een interventie of om dit niet te doen. Deze keuze kan de coach aanduiden met behulp van uiteenlopende middelen zoals tuigjes, een speciaal bandje, een speciale ruimte, een sjaaltje, of door het gebruik van specifieke woorden. Wanneer de hond bij het gebruik van deze middelen niet enthousiast reageert, dan kan geconcludeerd worden dat de hond geen zin heeft om te werken of moe is en rust nodig heeft.

Voor het beoordelen van het uithoudingsvermogen van de hond is geen eenduidige richtlijn te geven. Dit wordt door veel factoren beïnvloed en moet daarom altijd situationeel ingeschat worden. Het uithoudingsvermogen dient goed gemonitord te worden op basis van de stress- en ontspanningssignalen. Ook groene signalen zoals wegstaren, knipperen en de kop omdraaien kunnen duiden op overbelasting. Als de eigenaar bijvoorbeeld aan de hond vraagt of hij nog mee wilt en de hond staat wel op, maar er zit vertraging in zijn beweging, dan is de hond moe en heeft hij rust nodig. Wanneer het gedrag van de hond afwijkend is van zijn normale gedrag, dan kan de coach waarnemen dat er mogelijk sprake is van overbelasting.

5. Conclusie

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofd- en deelvragen van dit onderzoek.

Deelvraag 1: Wat wordt verstaan onder het welzijn van een hond?

Uit de literatuur blijkt dat meerdere definities van welzijn van een hond mogelijk zijn. De belangrijkste definitie van welzijn van een hond is: “een individu verkeert in een staat van welzijn als het in staat is zich actief aan te passen aan zijn levensomstandigheden en daarmee een toestand te bereiken die het individu als positief ervaart”.

Honden kunnen zowel chronische als acute stress ervaren en dit kan zich uiten in fysiologische en gedragsreactie bij honden. Voor acute situaties zijn de vijf vrijheden van Brambell een goede richtlijn om aan te houden.

Deelvraag 2: Op welke manier kan een hond ondersteuning bieden in een interventie?

Een dier-ondersteunende interventie is een gestructureerde en doelgerichte vorm van therapie, coaching, activiteit en/of counseling. Ook kan een hond ondersteuning bieden met een educatief programma in het onderwijs en met gezondheid en persoonlijke dienstverlening.

De aanwezigheid van honden tijdens interventies heeft een positief effect op de stressbestendigheid van cliënten. Tevens verlaagt de aanwezigheid van honden de niveaus van angst, verdriet en eenzaamheid bij cliënten. Om deze positieve resultaten te bereiken met de inzet van een hond tijdens interventies, moet er sprake zijn van een intensieve, constante, positieve en partnergerichte relatie tussen de hond en de cliënt. Een hond kan ingezet worden bij interventies als:

- Animal Assisted Activities
- Animal Assisted Therapy
- Animal Assisted Education
- Animal Assisted Coaching
- Service- of Animal Assisted Daily Live
- Animal Assisted Medication

Deelvraag 3: Hoe kan informatie en kennis over het welzijn van de honden worden overgebracht op coaches in een handboek?

Handboeken helpen in de overdracht van informatie en maken deze informatie overdraagbaar, makkelijk leesbaar en dragen bij aan professionalisering doordat best practices weergegeven worden en handboeken zijn te verdelen in open en gesloten handboeken. In dit onderzoek is gekozen voor een open handboek welke de doelgroep aanzet tot denken en geven hooguit procesmatige fasering van activiteiten.

In de communicatie vanuit het handboek is altijd sprake van eenrichtingsverkeer. In het communicatiekruispunt (figuur 4) met gecontroleerde eenrichtingsverkeer is het mogelijk om te informeren en te overreden. Twee belangrijke theorieën zijn de ijsbergtheorie en de theorie van de gouden cirkel omdat beide theorieën iets zeggen over het vermogen en de bereidheid van een ontvanger om inhoudelijke informatie op te nemen.

4. Welke aspecten zijn belangrijk en spelen een rol in de samenwerking met de hond en coach?

Voorwaardelijk voor een goede samenwerking is het wederzijdse vertrouwen tussen coach en hond. Voor een hond is het cruciaal om zijn natuurlijke gedragingen te kunnen vertonen

en binnen zijn Window of Tolerance te blijven. De coach moet de grenzen daarvan bewaken, hiernaar acteren en de hond faciliteren door, voor- tijdens en na coachsessies de hond rust, regelmaat en reinheid te bieden. Ook het faciliteren van een juiste prikkelverwerking, en voorkomen van risicovolle situaties tussen hond en cliënt is belangrijk. Om dit te doen, moet een coach weten van zijn hond wat specifieke stressvolle situaties zijn en wat belangrijk is voor het borgen van het welzijn. Zonder aandacht voor het welzijn ontstaat stress. De stresssignalen die voorkomen bij honden worden onderverdeeld in drie categorieën van minst erg naar erg: groen, oranje en rood.

De inzetbaarheid van een hond tijdens coachsessies is afhankelijk van een breed scala aan factoren die zowel met de hond te maken hebben als met de situatie. Als richtlijn kan aangehouden worden dat een hond minimaal 20 en maximaal 60 minuten kan werken, met een uitloop naar anderhalf uur. De coach zal steeds moeten beoordelen of de hond nog binnen zijn Window of Tolerance zit en dus kan doorwerken. Ook het aantal sessies waaraan een hond per dag en per week kan deelnemen is niet feitelijk vast te stellen. De marge ligt tussen de één en twee sessies per dag met de duur van maximaal een uur. Per week kunnen honden twee tot maximaal vier keer ingezet worden, met daarbij de voorwaarde dat er voldoende rust en/of slaap tijd moet zitten tussen de sessies. De regel die daarbij gehanteerd kan worden is één op drie: Eén uur werken betekent drie uur slaap of rust. Omdat het een richtlijn betreft kan het zo zijn dat in geval van zwaardere sessies langere rust of slaaptijd nodig is.

Alle honden rassen zijn inzetbaar binnen coaching, behalve de geregistreerde vecht- en waakhonden en de Chiwawa en alle bulldog honden.

Honden die deelnemen aan coachsessies hebben de juiste emotionele- fysieke en mentale ontlading nodig. Voor de opgedane emoties dient de hond deze te ontladen tijdens of na de coachsessie door middel van wandelen of spelen met andere honden. De duur van de ontlading ligt tussen de 15 en 30 minuten.

5. Welke kennis dient overgedragen te worden aan hondencoaches voor het informeren over het welzijn voor- tijdens en na de coachsessies?

Uit het veldonderzoek is gebleken dat de volgende onderwerpen belangrijk zijn om over te dragen aan (startende) hondencoaches:

- Kennis over het hondenlijf; Hondentaal;
- Signalen die de hond afgeeft;
- Welke manier de hond het beste inzetbaar is ten aanzien van zijn karakter en wat de hond leuk vindt;
- Natuurlijke samenwerking;
- Hoe de hond een vrije keuze dient te hebben en niet verplicht is om te werken;
- Als laatste dat het belangrijk is dat de eigenaar de hond biedt wat de hond nodig heeft en daarbij zichzelf ook prioriteit geeft in de behoeftes van de coach/eigenaar van de hond.

Hoofdvraag: Hoe kan het welzijn van honden binnen coaching verbeterd worden met behulp van een welzijnshandboek?

Het welzijn van honden binnen coaching kan verbeterd worden met behulp van een welzijnshandboek wanneer in het handboek de nadruk wordt gelegd op de vierde en vijfde vrijheid van Brambell:

- Dieren dienen vrij te zijn van angst en chronische stress
- Dieren dienen vrij te zijn om een normaal, soorteigen gedragspatronen te kunnen vertonen

Over deze vrijheden moet dan informatie worden verstrekt over de volgende ontwerpen:

1. Het belang van het welzijn van de hond
 - a. Voor de samenwerking tussen coach en hond
 - b. Voor de veiligheid van de client
 - c. Voor de kwaliteit van de coach sessies
2. Het herkennen van hondensignalen
 - a. Natuurlijk gedrag van een hond
 - b. Ken je eigen hond
 - c. Kalmeringssignalen, stresssignalen en bedreigende signalen
3. Inzetbaarheid van de hond
 - a. Werk- rust verhouding
 - b. Ontladen van prikkels en emoties
 - c. De hond is leidend

Voordat deze informatie kan worden overgebracht moeten de coaches voor wie het handboek bedoeld is, bewust informatiebehoefte zijn. Mensen die bewust informatiebehoefte zijn, herkennen dat ze informatie of kennis nodig hebben die ze op dat moment ontbreken. Om zoveel mogelijk coaches te bereiken met de informatie in het handboek, is aandacht voor het belang van welzijn van honden in coaching belangrijk. Dit leidt namelijk tot bewustzijn en daardoor tot informatiebehoefte.

Tot slot moet de informatie in het handboek voldoen aan de volgende voorwaarden:

1. De informatie moet afgestemd zijn op de kennis en het opleidingsniveau van de hondencoaches. Hondencoaches zijn zich steeds meer bewust van het belang van het welzijn van honden. Tegelijk is er bij hondencoaches nog niet altijd de benodigde kennis aanwezig over het herkennen van hondensignalen en het voorkomen of oplossen van stressvolle situaties. Het opleidingsniveau van hondencoaches (Hbo-niveau) vraagt volgens de theorie van Sinek om de nadruk te leggen op de aanleiding voor de aandacht voor het welzijn van honden tijdens coachsessies (de waarom vraag).
2. De informatie moet afgestemd zijn op de belevingswereld van de coaches: volgens de ijsbergtheorie is het in de overdracht van informatie cruciaal om ruis te voorkomen. In het geval van informatieoverdracht aan hondencoaches is het van belang om praktijkvoorbeelden te benoemen en een vocabulaire te gebruiken die gangbaar is onder hondencoaches.

Wanneer aan bovenstaande voorwaarden wordt voldaan, kan het welzijn van honden binnen coaching verbeterd worden met behulp van een welzijnshandboek.

Bibliografie

- Wohlfarth, R., & Olbrich, E. (2017). *Kwaliteitsontwikkeling en kwaliteitsborging bij dierondersteunende interventies*. Wenen: Instituut voor antrozoölogie .
- Aarts, N., Smeets, I., & Vanwesenbeeck, I. (2022). *Wetenschapscommunicatie in de spotlights*. Journal van Tijdschrift voor Communicatiewetenschap, 50 (3), 141-146.
- Aeres Hogeschool. (2011). *Kies de juiste therapie opleiding*. Opgeroepen op 10 04, 2022, van <https://www.aereshogeschool.nl/therapie-met-inzet-van-dieren/kies-de-juiste-therapie-opleiding>: <https://www.aereshogeschool.nl/therapie-met-inzet-van-dieren/kies-de-juiste-therapie-opleiding>
- American Veterinary Medical Association. (2020). *Wellness Guidelines for Animals in Animal-Assisted Activity, Animal-Assisted Therapy and Resident Animal Programs*. US: CHAB.
- Algra, H. (2019, juli 20). *Window of Tolerance*. Opgeroepen op 01 22, 2023, van [henk50.wordpress](https://henk50.wordpress.com/2019/07/20/emoties-5-window-of-tolerance/): <https://henk50.wordpress.com/2019/07/20/emoties-5-window-of-tolerance/>
- Barstad, B. N. (2014). *Evaluation of animal welfare in dogs working with animal assisted interventions for elderly people with dementia*. Norway: NMBU.
- Beetz, A., Elizabeth, O., Rebecca, J., Aubrey, F., Keiko, Y., Christi, D., & Rita Maria, G. (2021). *IAHAIO*. Duitsland: WITBOEK VAN IAHAIO.
- Booijink, M., Kuiper, C., & Lammersen, G. (2021). *Hoe schrijf ik een handboek*. Rotterdam: Libertas.
- Corrigan F.M, Fisher J.J, Nutt D.J. (2022). Autonomic dysregulation and the Window of Tolerance model of the effects of complex emotional trauma. BAP, 21 (1) 22-80
- Glenk, L., Kothgassner, O., Stetina, B., Palme, R., Kepplinger, B., & Baran, H. (2013). *Assessing therapy dogs welfare in animal-assisted interventions*. Journal of Elsevier, 8 (4), 30.
- InHolland Hogeschool. (2022). *Volg jouw opleiding in Delft*. Opgeroepen op 12 31, 2022, van InHolland: <https://www.inholland.nl/locaties/delft/>
- Instituut voor antrozoölogie . (2021). *WAT ZIJN DIER-ONDERSTEUNDE INTERVENTIES?* Opgeroepen op 10 04, 2022, van <https://instituutvoorantrozoologie.nl/wat-zijn-dier-ondersteunde-interventies/>: <https://instituutvoorantrozoologie.nl/wat-zijn-dier-ondersteunde-interventies/>
- Leenstra, F., & Neijenhuis, F. (2009). *Indicatoren voor dierenwelzijn en diergezondheid*. Lelystad: Animal Sciences Group van Wageningen UR.
- Ludo, F., & Hellebrekers, J. (2009, september 15). Dierenwelzijn - De diergeneeskundige positie . p. 755.
- McCullough, A., Jenkins, M., Ruehrdanz, A., Gilmer, M., Olson, J., Pawar, A., O'Haire, M. E. (2018). *Physiological and behavioral effects of animal-assisted interventions on therapy dogs in pediatric oncology settings*. Journal of Elsevier, 200 (4) 86-95.

- Nawarecka-Piątek, M., Smorzewska-Kiljan, A., Olsen, C., Sandstedt, L., Enders-Slegers, M.-J., & de Winkel, T. (2019). *Honden in Dierondersteunde therapie en Onderwijs: een handboek voor professionals en handlers*. Warsaw: Erasmus.
- Rodriguez, K., Greer, J., Yacilla, J., Beck, A., & O'Haire, M. (2021). *The effects of assistance dogs on psychosocial health and wellbeing: A systematic literature review*. *Journal of Plos one*, 16 (8) 69-87.
- Ruler, B. v. (2022, 04 13). *Basisstrategieën met het 'Communicatiekruispunt' van Ruler*. Opgeroepen op 10 05, 2022, van Boomstrategie: <https://boomstrategie.nl/model/basisstrategieen-het-communicatiekruispunt-van-ruler>
- Sinek, S. (2019). *Begin met het waarom*. Utrecht: Business Contact.
- Thodberg, K., & Berget, B. (2017). *Current Perspectives on Therapy Dog Welfare in Animal-Assisted Interventions*. *Animals*, 7 (2), 7.
- Toolshero. (2021, 11 29). *Communicatiemodel van Lasswell*. Opgeroepen op 10 05, 2022, van Toolshero: <https://www.toolshero.nl/communicatie-modellen/communicatiemodel-vanlasswell/#:~:text=Het%20communicatiemodel%20van%20Lasswell%20wordt%20ook%20wel%20een%20lineair%20C,van%20de%20meest%20invloedrijke%20communicatiemodellen>.
- Winkle, M., Johnson, A., & Mills, D. (2020). *Dog Welfare, Well-Being and Behavior: Considerations for Selection, Evaluation and Suitability for Animal-Assisted Therapy*. *Animals*, 10 (11) 21-88

Veldonderzoek

- Enders, M.J. (2022). Welzijn van honden. Gedragwetenschapper. MS Teams.
- Splinter, G (2022). Welzijn van honden. Hondencoach. MS Teams.
- Glansbeek, I (2022). Welzijn van honden. Hondencoach. MS Teams.
- Baal van, M (2022). Welzijn van honden. Hondencoach. MS Teams.
- Evers, T (2022). Welzijn van honden. Hondencoach. MS Teams.
- Vonk, M (2022). Welzijn van honden. Hondengedragdeskundige. MS Teams.
- Swart, M (2022). Welzijn van honden. Hondengedragdeskundige. MS Teams.
- Van Essen, S (2022). Welzijn van honden. Hondengedragdeskundige. MS Teams.
- Munten, M (2022). Welzijn van honden. Hondencoach. MS Teams.